

Eugenija Rudnickaitė, Vilniaus universiteto Geomokslų instituto Geologijos muziejus

PIRMASIS VILNIAUS UNIVERSITETO ABSOLVENTAS GEOLOGAS STASYS ŽEIBA

110 metų sukakčiai paminėti

Bendrame Geologų klubo ir Vilniaus universiteto (VU) geologinių katedrų renginyje, vykusiam 2026 m. vasario 18 d., pilnutėlėje auditorijoje paminėjome prieš 110 metų gimusio pirmojo VU absolvento geologo, geologijos ir mineralogijos mokslų daktaro, docento Stasio Žeibos (1916 02 03–1999 12 12) sukaktį, pakalbėjome apie jo nueitą gyvenimo kelią ir nuveiktus darbus.

Panašus renginys vyko ir prieš dešimt metų, kai minėjome šimtąsias docento gimimo metines. Tada pavyko užfiksuoti jo amžni-

ninkų prisiminimus, kurie tapo neįkainojami, nes peržvelgusi šiemet į renginį susirinkusiųjų veidus pamačiau, kiek nedaug liko tų, kurie turėjo garbės docentą asmeniškai pažinti, kartu dirbti ar būti jo studentu. 2016-aisiais daug renginio dalyvių prisiminė savotiška S. Žeibos vizitine kortele tapusią jo frazę – „bijočiau pasakyti“. O. Kondratienė išaiškino, kad taip docentas išreiškė nuomonę, jog moksle visada turi būti atsargumo, o prof. V. Juodkasis priminė šios frazės įkvėptas E. Vodzinsko 1970 m. sukurtas eilutes:

*[...] Bijočiau pasakyti, kas pakerejo, –
Nuo Žemės atitrūkti negaliu.
Fosilijos mane įsimylėjo,
O gal užkeiktas jų esu.
Ilgai aš gimtą žemę tyrinėjau,
Devono lauko jūrą išmaišiau.
Daugybei mokinių akis atvėriau, –
Į mokslą eit jų siekius palaikiau. [...]*

Stasys Žeiba (1916 02 02–1999 12 12). Vilniaus universiteto Geologijos muziejaus archyvo nuotraukos S. Žeiba (February 2, 1916–December 12, 1999). Photos from the archive of the Geology Museum, Vilnius University

Tada renginyje kalbėjęs V. Narbutas teigė, kad S. Žeiba savo darbe visada rėmėsi asmeniniu gręžinių kerno tyrinėjimu. Jam antrino ir V. Korkutis, teigdamas, kad docentas pirmas skubėdavo apžiūrėti naujai išgręžto gręžinio kerno, kol jo nepažeidė kiti, mėginius įvairiems tyrimams imantys tyrėjai. „Tai buvo didelis žmogus ne tik ūgiu, bet ir širdimi“, – konstatavo jis. Akad. A. Grigelis prisiminė jau istorija tapusius įvykius. 1945 m. VU centrinių rūmų trečiame aukšte geologai gavo patalpą – trijų kambarių butą: viename įsirengė auditoriją, kitame – muziejų, o trečiame leido gyventi pirmajam katedros laborantui S. Žeibai. Tai tapo nuolatine keturių draugų: Stasio, Eduardo Červinsko, Vytauto Gudelio ir Alfonso Basalyko – susitikimų bei vakarų vieta.

Meile gamtai ir siekiu pažinti jos paslaptis užsidedę jaunuoliai šią draugystę išsaugojo visą gyvenimą. Apie tai skaitome V. Gudelio eilėraštyje „Mes buvom keturiese“ (1982–1983 m.):

*Mus supažindino ir suvedė draugai,
senoji Vilniaus Alma Mater.
Tas buvo jau seniai,
bet regis man – kaip vakar...
Mes buvom keturiese –
jaunatviškai linksmi ir žvalūs...
Išėjom arti dirvą mokslo,
kad užsidirbtume sau duoną.
Kas reljefą tyrė, kas Žemės klodus,
kas Kuršmares ir Baltijos
melsvuosius tolius...*

A. Grigelis iššifravo, kad *reljefą* tyrė A. Basalykas, *Žemės klodus* – S. Žeiba, *Kuršmares* – E. Červinskas, o *Baltijos melsvuosius tolius* – pats V. Gudelis.

E. Červinskas juodu su Stasiu pavadino „kilniųjų upėtakių ir kiršlių gaudytojais“. „Kadangi esu kairiarankis, tai eidavau dešine upės puse, o Stasys – kairiaja, nes taip lengviau dešine ranka meškerę užmesti“, – paaiškino jis. O kaip visada sąmojingas R. Gailius savo prisiminimus užbaigė taip: „Nesenai sapnavau doc. Stasį Žeibą – jauną, gražų... Sakau: *Docente, bet jūs gi miręs!* O jis man: *Bijočiau pasakyti...*“

Žvilgtelėkime į S. Žeibos gyvenimą. Jis gimė 1916 m. vasario 3 d. Adomavos kaime prie Adamavos dvaro (Anykščių r.). Tėvas Juozas Žaba-Žėba (1866–1943, antkapyje 1868–1944) buvo kilęs iš senos kilmingos bajorų Žabų giminės, mama Liudvika Petrauskaitė-Žeibienė (1877–1967) – iš bežemių valstiečių (nuomojosi 30 ha žemės). Stasys buvo jauniausias keturių vaikų šeimoje. Jo sesuo Sofija Žeibaitė-Ylienė (1907–?) – žemdirbė, brolis Antanas Žėba (1910–1990) – žemdirbys, o Petras Žieba (1912–1943) – kariškis, tremtinys. Giminė turėjo ir savo kunigą – juo buvo senelio brolis Stanislovas Žaba (1831–?).

Stasys baigė Adomavos pradžios mokyklą, o tėvams persikėlus gyventi į Latavėnus (Anykščių r.), lankė Anykščių vidurinę mokyk-

Karo aviacijos mokykloje, 1937 m. S. Žeibos šeimos archyvo nuotr.

At the Military Aviation School, 1937. S. Photo from the S. Žeiba family archive

lą, vėliau – Ukmergės valstybinę gimnaziją. Dar besimokydamas 1933–1935 m. jis dirbo braižytoju Žemės tvarkymo departamente.

Sovietmečiu ilgam paslaptinai buvo dingusi nemaža S. Žeibos gyvenimo atkarpa, susijusi su jo tarnyba Lietuvos kariuomenėje. 1935 m., dar nebaigęs gimnazijos, S. Žeiba pradėjo karo tarnybą Kauno miesto ir apskrities komendantūroje, mokėsi karo policijos mokykloje. Nuo 1936 m. jis buvo perkeltas į karo aviacijos mokyklą, kurią baigęs tapo II eilės karo lakūnu ir buvo paliktas puskarininkiu-liktniu 7-oje naikintuvų eskadrilėje Kaune. Nuo 1939-ųjų S. Žeiba perkeltas į Šiaulius ir tarnavo Zoknių aviacijos įgulyje 5-osios naikintuvų eskadrilės lakūnu-būrininku. 1939 m. lapkričio 1 d. kaip karo lakūnas dalyvavo pirmajame istoriniame skrydyje iš Kauno į atgautą sostinę Vilnių. 1940 m.

spalį išformavus Lietuvos karo aviaciją, jis buvo paleistas į atsargą. Tarnybos laikotarpiu atliko 1 058 skrydžius ir ore praleido 350 valandų.

Mokinys lakūnas Stasys Žeiba prie lėktuvo „Lituanica II“, 1937 m. S. Žeibos šeimos archyvo nuotr.
Student pilot S. Žeiba near the “Lituanica II” airplane, 1937. Photo from the S. Žeiba family archive

1940–1944 m. S. Žeiba dirbo ką tik susikūrusioje Lietuvos geologinėje tarnyboje Vilniuje: 1940–1942 m. techniku, vyresniuoju inžinieriumi, 1942–1944 m. agrogeologu (sudarinėjo Lietuvos dirvožemių nuotrauką). Tuo pačiu metu 1941 m. jis lankė VU geologijos, o 1943-iaisiais – Lietuvos žemės ūkio akademijos dirvožeminių kursų, kur ir įgijo agrogeologo kvalifikaciją, tais pat metais dar baigė ir Vilniaus suaugusiųjų gimnaziją. 1944 m., pasirinkęs geologijos specialybę, S. Žeiba pradėjo studijas VU Gamtos mokslų fakultete (GMF), kur buvo renkamas pirmasis pokario geologų kursas. 1949-aisiais jis vienintelis jas baigė ir įgijo geologo išsilavinimą. Dar studijuodamas ėmė dirbti Geologijos katedroje: 1944–1945 m. laborantu, 1945–1949 m. – vyresniuoju laborantu. Prižiūrėjo katedros turtą, įgijo pirmuosius mokslinio darbo ir dėstymo (nuo 1948 m.) įgūdžius, 1948–1949 m. buvo GMF mokslinio geologijos būrelio pirmininku, skaitė pranešimus studentų mokslinėse konferencijose.

Baigęs studijas S. Žeiba liko dirbti Geologijos katedroje ir dėstė daug kursų – paleontologijos, bendrosios ir istorinės geologijos, regioninės geologijos, facijų ir formacijų bei

Karo aviacijos mokyklos trečioji puskarininkių lakūnų laida, 1938 m. Stasys Žeiba – iš dešinės ketvirtas. S. Žeibos šeimos archyvo nuotr.
The third batch of NCO pilots of the Military Aviation School, 1938. S. Žeiba – fourth from the right. Photo from the S. Žeiba family archive

Doc. dr. Stasys Žeiba prie darbo stalo
Geologijos ir mineralogijos katedroje,
1986 m.

Assoc. Prof. Dr. S. Žeiba at the desk in
the Department of Geology and Mineralogy,
1986

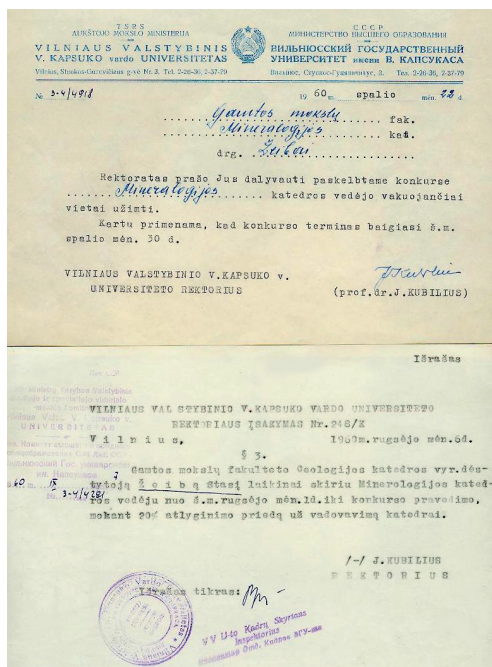

kitus, vadovavo studentų mokomosioms ir gamybinėms praktikoms (tarp jų ir Kryme (Ukraina)). 1960 m. jis apsigynė geologijos ir mineralogijos kandidato (dabar daktaro) disertaciją „Lietuvos faunos stratigrafija ir fauna“, rengė daktaro (dabar habilituoto daktaro) disertaciją, bet dėl ligos ir operacijos jos nebai-
gė. 1960–1963 m. S. Žeiba buvo Mineralogijos katedros, o 1963–1973 m. (po struktūrinės pertvarkos) – Geologijos ir mineralogijos

katedros vedėju, geologijos sekcijos studentų mokslinių konferencijų vadovu. Jam vadovaujant nuo 1964-ųjų pradėtos VU geologijos studijos ir rusų kalba, tad į Vilnių studijuoti atvyko jaunų žmonių iš Latvijos ir Estijos.

S. Žeiba daug metų buvo GMF tarybos narys. Jis tobulinosi Maskvos universitete (Rusija, 1952 m.), Prahoje (Čekija, 1971 m.), Greifswalde (Vokietija, 1972, 1974 m.), dalyvavo jungtinėse VU GMF ekspedicijose, aktyviai dirbo mokslinį darbą. Svarbiausia jo mokslinių tyrimų kryptis – Lietuvos devono uolienų paleontologija, stratigrafija ir paleogeografija. Nuo 1963-ųjų jis aktyviai dalyvavo Lietuvos devono ir karbono uolienų ir fosilijų moksliniuose tyrimuose, surado ir nustatė 16 naujų Lietuvos devono brachiopodų rūšių, paskelbė per 100 mokslinių straipsnių, yra kelių monografijų autorius ir bendraautoris („Baltijos sineklizės viršutinio devono stratigrafija ir spyniniai brachiopodai“ (išleista docento mokinių po jo mirties 2004 m., rusų kalba); „Pabaltijo devonas ir karbonas“ (su kitais, 1981 m., rusų kalba) ir kt.).

S. Žeiba buvo Lietuvos geologų sąjungos garbės narys. Už kūrybingą mokslinį ir pedagoginį darbą jis apdovanotas VU (1966, 1981 m.) ir tuometinės Aukštojo ir specialiojo vidurinio mokslo ministerijos (1976 m.) garbės raštais. Jis niekada nepamiršo ir savo jaunystės

Stasio Žeibos paskyrimo į Mineralogijos katedros vedėjo pareigas dokumentai, 1960 m.
Documents of the appointment of S. Žeiba to the position of head of the Department of Mineralogy, 1960

Vilniaus universiteto Gamtos mokslų fakulteto mokslo taryba, 1979 m. Iš kairės sėdi: Česlovas Kudaba, Marija Sniečkutė, Marija Natkevičaitė-Ivanauskienė, dekanas Rimvydas Tarvydas, prodekanė Irena Birutė Šarkinienė, Albertas Petras Bluzmanas, Augustinas Mačionis; antroje eilėje: Vytautas Petras Rančelis, Stasys Žeiba, Romualdas Žiliukas, Jonas Dagys, Alfonsas Basalykas, Juozas Paškevičius; trečioje eilėje: Romualdas Kazimieras Lekevičius, Rimantas Gailius, Antanas Barisas, Jurgis Stašaitis, Benediktas Juodka, Juozas Pečiulis, Albinas Algirdas Pilipaitis

Scientific Council of the Faculty of Natural Sciences of Vilnius University, 1979. From the left – sitting: Č. Kudaba, M. Sniečkutė, M. Natkevičaitė-Ivanauskienė, Dean R. Tarvydas, Vice-Dean I. Šarkinienė, A. P. Bluzmanas, A. Mačionis; in the second row: V. P. Rančelis, S. Žeiba, R. Žiliukas, J. Dagys, A. Basalykas, J. Paškevičius; in the third row: R. K. Lekevičius, R. Gailius, A. Barisas, J. Stašaitis, B. Juodka, J. Pečiulis, A. A. Pilipaitis

sparnų... 1981–1985 m. buvo Lietuvos aviacijos sporto federacijos veteranų komiteto pirmininkas, 1995–1998 m. – Lietuvos atsargos karininkų sąjungos Vilniaus miesto skyriaus pirmininkas, 1998–1999 m. – skyriaus pirmininko pavaduotojas. 1991 m. jam suteiktas dimisijos jaunesniojo leitenanto laipsnis, 1993 m. jis apdovanotas Stepono Dariaus ir Stasio Girėno medaliu.

Nuo 1949-ųjų Stasys per gyvenimą keliavo kartu su gydytoja odontologe Aldona Butauskaite-Žeibiene (g. 1926 m.), jiedu susilaukė sūnaus Sauliaus Žeibos (1950 06 21–2017 01 03), kuris tapo statybininku, ir dukrų: Laimutės Žeibaitės-Tomaševičienės (g. 1951 m.) – meno pedagogės ir Jūratės Žeibaitės-Uogintienės (g. 1954 m.) – restauratorės.

S. Žeiba mirė 1999 m. gruodžio 12 d. Vilniuje, palaidotas Vilniaus Rokantiškių kapinėse (58 sektorius, 1 eilė). Jo kapavietę ženklina šlifuo to akmens tipinė aviacijos elementų paminklinė kompozicija – du rausvi sparnai. Gausią daugiau nei 700 knygų kolekciją perėmė ir saugo VU Mokslo muziejus, o rankraščius – VU bibliotekos Rankraščių skyrius, kuriame įsteigtas S. Žeibos asmeninis fondas (F 283). Dalis docentui priklausančių daiktų perduota Žemės gelmių informacijos centrui prie Lietuvos geologijos tarnybos.

Gražus prisiminimų vakaras nukėlė į vis tolstančius bendravimo su docentu metus. Galbūt pavyko kiek praskleisti jo gyvenimo uždagą ir supažindinti jaunąją geologų kartą su išskirtine asmenybe.